

Sigrid Backmanin sisällissotaromaani *Ålandsjungfrun* aikalaiskritiikin valossa

Marita Hietasaari

Sigrid Backmanin *Ålandsjungfrun* ('Oolannin neito') on poikkeuksellinen sisällissotaromaani, sillä kirjoittaja on suomenruotsalainen nainen. Analysoin artikkelissani *Ålandsjungfrunin* vastaanottoa kriittikkoreseption kautta kontekstualisoiden teoksen osaksi niin (suomenruotsalaista) sisällissotakirjallisuutta kuin naiskirjallisuutta. Intersektionaalista lukutapaa käyttämällä tutkin, miten kirjailijan sukupuoli, luokka ja etninen identiteetti näkyvät kritiikeissä. Myötätuntoisella kuvauksellaan hävinneistä Backman ei uhmunut pelkästään hegemonista vapaussotadiskurssia vaan myös omaa vähemmistöryhmäänsä, sillä suomenruotsalaiset pyrkivät vähättelemään punaisten joukoissa taistelleiden lukumäärää. Vastaanotossa korostui konservatiivis-patriarkaallinen odotushorisontti, jossa sotaa pidettiin nimenomaan vapaussotana. Teoksen tulkinat torjuttiin vähättelemällä naiskirjailijan kykyä kuvata sotaa. *Ålandsjungfrun* ilmestyi vuonna 1919, mikä tekee siitä ensimmäisen romaanin, jossa punaiset esitetään itsenäisinä toimijoina. Tätä punaista traditiota ovat jatkaneet muun muassa Anna Bondestam, Aili Nordgren ja lukuisat naiskirjailijat 2000-luvulla.

AVAINSANAT: RESEPTIOESTETIIKKA, SIGRID BACKMAN, SUKUPUOLENTUTKIMUS, SUOMENRUOTSALAINEN KIRJALLISUUS, SUOMEN SISÄLLISSOTA

Sigrid Backmanin romaanin *Ålandsjungfrun* ilmestyessä joulukuussa 1919 oli sodan päättymisestä vain puolitoista vuotta. Sisällissodan kuvaa ja muistikulttuuria hallitsi – ja tulisi hallitsemaan vuosikymmeniä – voittanut valkoinen puoli. Lehdet ja osin myös kirjallisuus toistivat propagandaa murhista, kidutuksista ja muista punaisten julmuuksista. Valtaosa heti sodan jälkeen julkaistuista teoksista oli vapaussotadiskurssin läpäisemää, mutta Backmanin teos poikkesi myönteisellä kuvallaan häviäjistä jopa niistä romaaneista, joissa pyrittiin ymmärtämään sodan taustalla vaikuttaneita syitä joko yksilöpsykologisesta (Runar Schildtin *Hemkomsten och andra noveller* 1919, suom. *Kotiinpaluu ja muita novelleja*, 1922) tai yhteiskunnallisesta näkökulmasta (F. E. Silanpään *Hurskas kurjuus*, 1919).

Ålandsjungfrun sijoittuu kuvitteelliseen Pigbackan kylään Itä-Uudellamaalla. Teoksessa kuvataan Ahvenanmaalta kylään muuttaneen Klara Vesterin ja kyläläisten suhtautumista sosialismiin ja heidän vaiheitaan syksystä 1917 kevääseen 1918. Analysoin artikkelissani *Ålandsjungfrunin* vastaanottoa keskittyen kriittikkoreseption, mutta viittaa myös kirjallisuuspalkinnoista käytyyn keskusteluun. Miten aikalaiskritiikki suhtautui Backmanin kuvaukseen sisällissodasta? Millä tavalla aikakauden asenteet näkyivät kriitikoiden arvioissa? Ruotsinkielinen kirjailija oli tyypillisesti yläluokkainen, hyvin koulutettu kaupungissa asuva mies (Sevänen 1994, 367). Backmanin voi sanoa kirjoittaneen moninkertaisesti marginaalista, kun hän alemmaa keskiluokkaa edustavana ruotsinkielisenä naisena otti kantaa

sisällissodan kysymyksiin. Käytän kritiikkien tarkastelussa intersektionaalista lukutapaa, jonka avulla selvitan, miten edellä mainitut sosiaaliset kategoriat vaikuttivat vastaanottoon. Tutkimukseni osallistuu sisällissodan kirjallisista representaatioista käytyyn keskusteluun ja kiinnittää huomiota erityisesti sotakirjallisuuden sukupuolittuneeseen rakenteeseen.

Naiskirjailijoista, -kirjallisuudesta ja naisten toimijuudesta on viime vuosina käyty vilkasta keskustelua. Anne Helttusen ja Annamari Sauren tuore julkaisu *Kynällä raivattu reitti* (2024) esittelee 35 suomalaista naiskirjailijaa aina 1600-luvulta 1950-luvulle. Tuttujen nimien joukossa on useita vähemmän tunnettuja hahmoja, mutta ei Sigrid Backmania. Feministisen kirjallisuudentutkimuksen alaan kuuluvassa artikkelikokoelmassa *Nainen kulttuurissa, kulttuuri naisessa* (2015) nostetaan muutamissa artikkeleissa esiin, miten 2000-luvulla nimenomaan (nuoret) naiset ovat kirjoittaneet sodasta tarttuen sellaisiin aiheisiin kuin kotirintaman tapahtumat, lasten kokemukset ja seksuaalinen väkivalta (Jytilä 2015; Leskelä-Kärki & Melkas 2015). Taustalla voi nähdä uuden sotahistorian vaikutuksen, jonka myötä niin historian tutkimuksessa kuin kirjallisuudessa ovat nousseet esiin sotilaiden ja taistelujen sijaan sodan arki ja eri toimijoiden kokemukset ja tunteet (Lintunen & Heimo 2021, 35, 37). ”Kun joku tai jotkut päättävät, mitä menneisyyskertomukseen sisällytetään, on kyse muistin politiikasta”, toteavat Tiina Lintunen ja Anne Heimo (2021, 31) katsauksessaan ”Monisärmäinen punainen historia – 100 vuotta punaisten historiakulttuuria”. Backman kirjoitti silloista voittajien harjoittamaa ”muistin politiikkaa” vastaan tarkastellen tapahtumia pitkälti samasta näkökulmasta kuin nykykirjailijat, joiden teoksissa sota nähdään yhteisenä tragediana ja hävinneisiin suhtaudutaan myötätuntoisesti (ks. myös Kinnunen 2018, 350–357). Vuosina 1918–1919 sisällissodasta kirjoittaneiden joukko oli hyvin miehinen: Yrjö Varpion (2008, 483–484) koostamalla listalla on neljäkymmenen kirjailijan joukossa neljä naista, ja näistä ainoastaan Backman katsoo tapahtumia punaisten näkökulmasta.¹

¹ Varpion listalla on niin romaaneja, novellikokoelmia kuin runoteoksia. Naiskirjailijoista mainitaan Backmanin lisäksi Maila Talvio (*Näkymätön kirjanpitiäjä* 1918; *Kurjet* 2019), Ilma Virtala (oik. Ilma Näätänen; *Valkea kansa* 1918; *Jääkärisisko* 1918) ja Aino Airamo, joka kirjoitti nimellä Olli Solkio (*Isien teillä* 1919; *Karjalaisia sotureita ja sota-ajan kuvia* 1919). Listalta puuttuu Marja Salmelan vuonna 1918 julkaistu teos *Samasta kodista*, jonka näkökulma on niin ikään valkoinen.

INTERSEKTIONAALINEN NÄKÖKULMA KRITIIKKEIHIN

Intersektionaalisuutta on käytetty analyysin välineenä niin kulttuurintutkimuksessa, yhteiskuntatieteissä kuin politiikantutkimuksessa, jotka vastaavasti ovat keskittyneet representaatioiden, rakenteiden ja poliittisen intersektionaalisuuden tutkimukseen. (Karkulehto ym. 2012, 18.) Kirjallisuudentutkimuksessa fokus on pitkälti ollut representaatioiden eli kirjallisten esitysten analyysissä. Representaatiot eivät pelkästään esitä kohteitaan, vaan ne myös tuottavat merkityksiä, muokkaavat todellisuutta ja ymmärrystämme siitä, mikä tekee niistä poliittisia. Sanna Karkulehto ym. toteavatkin artikkelissaan, että olisi tutkittava ”rakenteiden, politiikan ja representaatioiden intersektionaalisuuden yhteisiä vaikutuksia ihmisten elämään ja yhteiskunnassa vallitsevaan tasa- tai epätasa-arvoon”. (Ema., 23–24.) Tässä artikkelissa päähuomio on representaatioissa, joihin luen niin Backmanin romaanin kuin kriitikoiden siitä kirjoittamat arviot eli reseptiodokumentit. Rakenteellinen ja poliittinen intersektionaalisuus jäävät vähemmälle huomiolle, mutta ovat mukana tarkastellessani kriitikoiden yhteiskunnallista asemaa ja sisällissodan jälkeistä poliittista tilannetta, jossa voittaneet valkoiset käyttivät valtaa ja punaisista osa menetti henkensä tai vapautensa ja kymmenet tuhannet kansalaisoikeutensa. Backmanin teosten naishahmojen on nähty heijastavan kirjailijan persoonaa, ja siksi analysoin heistä tarkemmin Klaran ja vertailukohteena hänelle Davidin, jota voi pitää toisena päähenkilönä. Klara ja David nostettiin esiin kaikissa arvioissa, ja oletukseni on, että kriitikoiden suhtautuminen heihin kertoo myös asennoitumisesta naiskirjailijaan ja hänen kuvaukseensa sodasta.

Sisällissotakirjallisuutta on tutkittu jonkin verran vastaanoton näkökulmasta (esim. Hyöty 2015; Kunnas 1976). Kirjallisuuskritiikin rooli tulee esiin myös Kristina Malmion (2005) tutkimuksessa 1910- ja 1920-lukujen viihdekirjallisuudesta ja Julia Tidigsin (2014) tutkimuksessa Jac. Ahrenbergin ja Elmer Diktoniuksen teosten monikielisydestä. Roger Holmström (1988) on tutkinut väitöskirjassaan suomenruotsalaisen modernismin esinmarssia analysoimalla kuuden kriitikon kirja-arvosteluja vuosilta 1916–1929. Holmström käsittelee myös Backmanin teosten kritiikkejä, mutta sisällissotaromaaneista mukana on vain *Familjen Brinks öden* (1922). Elina Martikainen tarkastelee kaunokirjallisuuden sota-

diskursseja käsittelevässä väitöskirjassaan *Kirjoitettu sota* (2013) muun muassa Sillanpään, Joel Lehtosen ja Maila Talvion sisällissota-aiheisia teoksia ja niiden aikalaisvastaanottoa. Kirjallisuuskritiikin kauno-kirjallisuuteen sisällissodan jälkeen kohdistamista odotuksista Martikainen toteaa seuraavasti:

Kirjallisuuskritiikki odotti kaunokirjallisuudelta analyysiä siitä, mitä kansan mielessä liikkui sen osallistuessa ”kapinaan”, joka valkoisten diskursseissa kuitenkin oli ”vapaussota”. Teosten taiteellisuudella tarkoitettiin sitä, että kirjailija suhtautuisi kuvaamiinsa tapahtumiin puolueettomasti, mutta samalla kirjallisuudelta odotettiin ”kannanottoa” eli merkkejä valkoisen diskurssin omaksumisesta. Kirjallisuus ei siten ollut vain harmitonta fiktiota vaan tärkeä tekijä määriteltäessä valkoisen Suomen arvomaailmaa. (Martikainen 2013, 82.)

Kriitikot toimivat siis eräänlaisina portinvartijoina punnitessaan kirjailijoiden tuotoksia: vaadittiin puolueettomuutta mutta samalla voittajien tunnustamista. Vaatimus on tietysti ristiriitainen, mikä näkyy *Ålandsjungfrunin* vastaanotossa.

Kriittikkoreseptiä tarkastelemalla on mahdollista perehtyä muun muassa teoksen, kirjailijan ja kirjallisuudenlajin vastaanottoon (ks. esim. Svedjedal 2009, 171). Reseptio kertoo myös ajankohdan arvoista, asenteista sekä kirjallisista ja aatteellisista virtauksista. Reseptioestetiikan yksi keskeisimpiä käsitteitä on Hans Robert Jaussin (1983, 202–204) käyttöön ottama odotushorisontti, jolla viitataan kriteereihin, joilla teosta kulloinkin arvioidaan ja tulkitaan. Lukijan odotuksiin vaikuttaa Jaussin mukaan kolme tekijää: lukijalle tutut lajille tyypilliset konventiot, teoksen suhde kirjallisuushistorialliseen ympäristöönsä sekä fiktion ja todellisuuden suhde. Kolmas kohta sisältää lukijan henkilökohtaiset ominaisuudet, tiedot ja taidot, eli lukija voi tarkastella teosta myös elämänkokemuksensa horisontista. Odotushorisontti on siis se yhteiskunnallinen ja kirjalliskulttuurinen konteksti, josta teosta arvioidaan. Odotushorisontti voi muodostua useammasta tulkintamallista², jolla tarkoitetaan laajemmalle ryhmälle ominaista yhteistä lukustrategiaa eli tapaa tulkita lukemaansa tietystä yhteiskunnallisesta, aatteellisesta tai kulttuurisesta näkökulmasta (Tiira-

kari 1997, 23–24; Ojajarvi 2011, 41–45). Yksilötasolla voidaan Jonathan Cullerin (1975, 113–130) termiä käyttäen puhua kirjallisesta kompetenssista, jolla hän viittaa lukijan kykyyn tunnistaa kirjallisuuden konventioita ja rakenteita. Vaikka kritiikkejä voi pitää eliittilukijoiden tuottamina dokumentteina (Svedjedal 2009, 159), vaihtelee kritiikkojenkin kirjallinen kompetenssi.

Kritiikkien etsimisessä hyödynsin Kansalliskirjaston digitoimia aineistoja. Valtakunnallisen *Helsingin Sanomien* (Anna-Maria Tallgren) ohella kulttuurilehti *Nya Argus* (Gunnar Castrén) sekä neljä maakuntalehteä – *Åbo Underrättelser* (Einar Holmberg), *Vasabladet* (nimimerkki E. Å., josta analyysin yhteydessä enemmän), *Wiborgs Nyheter* (Gunnar Alléen) ja *Östra Nyland* (Olga Torckell) – julkaisi arvion teoksesta. Maakuntalehdissä kritiikkejä kirjoittivat usein lehden toimittajat tai amatöörit, mutta pääkaupunkiseudun lehdissä ja kulttuurilehdissä kriitikoilla oli kirjallinen tai akateeminen tausta ja näin ollen myös enemmän valtaa kirjallisuusjärjestelmässä (Ekman 2014, 140; ks. myös Sevänen 1994, 79–80). Kirjailijoiden tavoin myös kriitikoiden joukko oli hyvin miesvaltainen; tutkimuksessaan vuosien 1916–1929 kirjallisuuskritiikistä Roger Holmström (1988, 8–9) nimeää 33 kriitikkoa, joista vain neljä oli naisia. *Ålandsjungfrunista* kirjoittaneista kriitikoista neljä oli miehiä ja kaksi naisia. Anna-Maria Tallgrenia on pidetty ensimmäisenä päätoimisena kirjallisuuskriittikona. Kaksikielinen Tallgren arvosteli runsaasti myös ruotsinkielistä kirjallisuutta. (Krogerus 1988, 18, 183.) Toinen naiskriitikko oli Olga Torckell, kirjailija ja toimittaja, joka kirjoitti konservatiiviseen *Östra Nylandiin* (Forssell 2000, 55). Maakuntalehtien kirjoittajista Holmberg oli kirjastonhoitaja ja kirjailija ja Alléen puolestaan toimittaja ja kriitikko, joka oli itsekin kokeillut kirjailijanuraa parilla dagdrivar-henkisellä romaanilla, tosin huonolla menestyksellä (Ciarvolo 2000, 50). Kulttuuria ja politiikkaa tarkastelemaan *Nya Argukseen* kirjoittanut Castrén oli kirjallisuudentutkija ja kriitikko (Varpio 2014). Kuusi arviota on vähän verrattuna esikoisteokseen

² Minna Canthin teosten vastaanottoa tutkinut Leeni Tiirakari (1997, 18–24) käyttää käsitettä *lukumalli*, kun taas Jussi Ojajarvi (2011, 45) puhuu *tulkintamalleista* tutkimuksessaan, joka käsittelee Kristian Smedsin Väinö Linnan *Tuntemattomasta sotilaasta* ohjaamaa näytelmää.

Vindspel (1913), jota oli arvosteltu kahdeksassa laajassa kritiikissä sekä muiden teosten yhteydessä niin kutsutuissa nippuarvioissa. Syyksi kritiikin vaikenemiseen on nähty paitsi aiheen arkaluonteisuus myös kirjailijan sukupuoli (Forsblom, Isaksson & Mazzarella 1978, 39, 43; ks. myös Willner 1968, 36–40). Backmanin toinen sisällissotaromaani, kolme vuotta myöhemmin ilmestynyt *Familjen Brinks öden*, sai hieman enemmän huomiota, sillä teoksesta löytyi yhdeksän arviota. Viitteen teokseen ja sen vastaanottoon jonkin verran, sillä sen esipuheessa Backman vastasi *Ålandsjungfrun*ia kritisoineille.

Ålandsjungfrun oli Backmanin viides teos. Toisin sanoen hän oli kirjailijana saanut näkyvyyttä lehdissä, ja oletettavasti myös lukijat olivat löytäneet hänen teoksensa. Kriitikoille oli muodostunut yhtäältä Backmanin aiempien teosten ja toisaalta muun sisällissotakirjallisuuden pohjalta odotuksia uutta romaania kohtaan. Johan Wrede (2014, 74) näkee jo varhaisessa sisällissotakirjallisuudessa kaksi selvää linjaa: poliittis-ideologisen suhtautumisen, joka ylisti omia ja tuomitsi vastustajan, sekä humanistisen ja analyttisen suhtautumisen, joka pyrki löytämään syytä tapahtuneelle. Backmanin aiemman vastaanoton, *Ålandsjungfrunista* kirjoitettujen kritiikkien, muun sisällissotakirjallisuuden ja Wreden näkemysten pohjalta hahmottelin kaksi odotushorisonttia, jotka ovat vahva konservatiivis-patriarkaallinen ja heikompi humanistis-analyttinen. Näistä ensimmäistä määrittää teoksen vastaanotto viihteellisenä naiskirjallisuutena (romanttisviihteellinen tulkintamalli) ja/tai vapaussotadiskurssin värittämänä sisällissotakirjallisuutena (vapaussota-tulkintamalli). Jälkimmäistä, humanistis-analyttistä odotushorisonttia puolestaan luonnehtii teoksen näkeminen osana emansipatorista naiskirjallisuutta (emansipatorinen tulkintamalli) ja/tai hävinnyt puolta ymmärtävänä sisällissotakirjallisuutena (humanistis-analyttinen tulkintamalli). Naiskirjallisuus määritellään naisten naisille kirjoittamaksi ja naisia kuvaavaksi kirjallisuudeksi, jossa on usein emansipatorinen sanoma (Tieteen termipankki: naiskirjallisuus). Käsitettä käytetään kuitenkin myös vähättelevässä merkityksessä, mikä tulee esiin *Ålandsjungfrunin* vastaanotossa.

Propaganda ennen ja jälkeen sodan oli molemmin puolin kovasanaista. Vastapuolta mustamaalattiin kirjoittamalla oletetuista julmuuksista, liioitteleamalla tapahtumia sekä suoranaisilla valheilla.

Ulla-Maija Peltonen (1996, 191–200) toteaa tutkimuksessaan vuoden 1918 muistamisesta ja muistelukerronnasta, että kerrotuissa kauhutarinoissa aktualisoituivat vanhat vainolaistarinat ja että kertomuksista noin 85 prosenttia oli folklorea. Nämä tarinat toistuivat myös lehdissä ja kirjallisuudessa. Niin tavalliset lukijat kuin kriitikot olivat saaneet lukea molempien puolien rikoksista ja ylilyönneistä, mutta sodan päätyttyä työväenlehdet lakkasivat ilmestymästä ja kenttä jäi valkoisille.

PUNAVUOREN KASVATTI SIGRID BACKMAN

Sigrid Backman (1880–1938) syntyi Helsingissä vaatimattomiin oloihin, ja hän asui koko ikänsä eri osoitteissa Helsingin Punavuoreessa, joka tuolloin oli köyhien asuinalueita (Forssell 2000, 58–59; Boucht 1981, 105). Birgitta Boucht (1981, 106–107) kuvaa Backmanin tilannetta seuraavasti:

Kirjailija Sigrid Backman (1.12.1880–26.5.1938). Atelier Modern, 1910–1920. Kuva: Åbo Akademin arkisto.

Hon var en av de få, kanske den enda, finlands-svenska författare på den tiden som levde det fattiga stadsproletariatets eget liv, som delade tvättstuga, bastu, utetupp och vattenpost med både röda och vita, som lyssnade på deras tal och förstod deras drömmar om ett rättfärdigare liv. (Boucht 1981, 105.)

[Hän oli yksi harvoista, ehkä ainoa, tuon ajan suomenruotsalaisista kirjailijoista, joka eli köyhän kaupunkiproletariaatin elämää, jakoi pesutuvan, saunan, ulkovessan ja vesipostin sekä punaisten että valkoisten kanssa, kuunteli heidän puheitaan jaymmärsi heidän unelmiaan oikeudenmukaisemmasta elämästä.]³

Tätä monenkirjavaa yhteisöä – ja yhteisöllisyyttä – Backman kuvaa esimerkiksi toisessa sisällissota-romaanissaan *Familjen Brinks öden*, joka sijoittuu Sörnäisiin ja kertoo saman kujan varrella asuvista ruotsin- ja suomenkielisistä, joista osa kannattaa punaisia, osa valkoisia ja osa pysyttelee puolueettomina. Masennuskaudet, vaatimaton tausta ja niukka toimeentulo eristivät Backmanin ajan kulttuuripiireistä. Suhtautuminen alemmasta luokasta tulevaan näkyi muun muassa siinä, että kirjailijakollega Hagar Olssonin vinoiltiin harrastavan hyväntekeväisyyttä, kun hän vieraili Backmanin luona. Luokkatausta ei kuitenkaan estänyt Backmania tuomasta mielipiteitään esiin lukuisissa lehtiartikkeleissaan. (Boucht 1981, 101–104.)

Backman oli kolmekymmentäkolmevuotias debytoidessaan romaanilla *Vindspel* (1913, 'Tuulikello'), joka useiden tahojen mukaan oli esikoisteokseksi yllättävän kypsä ja tyyliltään persoonallinen (esim. Nohrström 1913, 9). Romaanin päähenkilö Astrin pakenee kaupungin melua kummitätinsä luo maalle, jossa asuu tasa-arvoisessa naisyhteisössä. Hän on yksi monista Backmanin itsenäisistä naishahmoista, jotka arvostavat vapauttaan enemmän kuin avioliittoa.

Kuten useissa Backmanin teoksissa, *Vindspeli* on avoin loppu ja sitä on tulkittu eri tavoin.⁴ Backmanin teoksissa on paljon sadunomaista ja tyyliteltyä kuvausta, ja lisäksi niille on ominaista huumori, ironia ja kielellinen leikkittely. Boucht (1981, 105–106) viittaa Backmanin kapinallisuuteen ja näkee hänen kirjailijuutensa vahvuutena idyllin sijaan ristiriidan. Bo Carpelan (1981, 114–116) on Bouchtin kanssa samoilla linjoilla: Backmanissa on uhmaa, ja hän uskaltaa asettua yhteiskunnan hylkäämien, löytyjen ja yksinäisten puolelle. Vuoteen 1935 mennessä Backman oli julkaissut kymmenen teosta, joissa monissa luonto ja maaseutu asettuvat vastakkain kaupungin ja konekulttuurin kanssa (Forsell 2000, 58–59).

Backmaniin viitataan usein unohtettuna kirjailijana (esim. Holmström 2005, 140; Willner 1968, 40). Väite ei täysin pidä paikkaansa, ja Arne Toftegaard Pedersen (2007, 357–362) omistaakin teoksessaan *Urbana odyséer* yhden luvun tämän ”paradoksin” käsittelyyn todeten, että Backman on unohtetuksi kirjailijaksi yllättävän näkyvä hahmo. On totta, että hänet on jätetty pois useista kirjallisuushistoriallisista teoksista, mutta hänellä on alusta saakka ollut puolestapuhujansa, kuten Hagar Olsson, joka muun muassa kirjoitti arvosteluja hänen teoksistaan (emt., 359). Puheet unohtetusta kirjailijasta ovat osittain totta, sillä Backman on suurelle yleisölle yhä tuntematon. Yksi syy tähän on se, että Backmanin romaaneja ei ole juuri saatavilla kirjastoissa; huonoa saatavuutta paikkaa Kansalliskirjaston ylläpitämä Doria-julkaisuarkisto, josta teokset löytyvät digitoituina. Backmanin teoksia ei ole suomennettu,⁵

⁴ *Vindspeliä* kehitysromaanina analysoinut Maria Lival-Lindström (2009, 188–189) on havainnut tulkintojen jakautuvan lukijan sukupuolen mukaan: Thomas Warburton (1984, 147–148), Roger Holmström (2005, 166–167) ja Arne Toftegaard Pedersen (2007, 350–352) katsovat Astrin olevan valmis seuraamaan kylään palaavaa taidemaalari Sveniä, vaikka heidän suhteensa oli aiemmin molempipuolisesta ihastuksesta huolimatta päätynyt eroon. Sen sijaan Merete Mazzarella (1985, 78), Pia Forsell (2000, 58) ja Maria Renman (2005, 31) näkevät Astrin hylkäävän Svenin ja jäävän naiskollektiiviin. Lival-Lindström (2009, 2011–212) tulkitsee niin ikään rakkaustarinan päättyvän sovittamattomiin eroihin parin välillä ja Astrin jäävän valkoiseen taloon.

⁵ Kristiina Kivivuori (1963, 195–197) on kääntänyt *Ålandsjungfrunin* viimeiset sivut teossarjaan *Suomen sana*.

³ Suomennokset ovat omiani, jollei toisin mainita.

ja suomenkieliselle yleisölle häntä ovat esitelleet tietääkseni vain Mervi Kaarninen ja Pirjo Markkola (2018), jotka artikkelissaan käsittelevät sodan vaikutusta yhteisöihin Backmanin sisällissotaro-maaneissa.⁶

Mitä 1900-luvun alun kirjallisiin virtauksiin tulee, vaikuttaa Sigrid Backman ensisilmäyksellä väliinputoajalta: hän ei ollut modernisti, kuten Hagar Olsson, Edith Södergran tai Elmer Diktonius, eikä resignoituneesti modernin suurkaupungin elämää kuvaava dagdrivare. Jälkimmäiseen ryhmään kuului pääasiassa nuoria yläluokkaisia miehiä, ja siihen luettiin osittain myös Runar Schildt. (Warburton 1984, 142, 184–219.) Kiinnostavaa kyllä, Backman käyttää kirjeessään kirjallisuushistorioitsija Olaf Homénille ilmaisua ”som de andra dagdrivarna”, joka viittaisi siihen, että hän lukee itsensä kyseiseen ryhmään kuuluvaksi (Backman Homénille 16.2.1917, ÅAB, HS, Homén, Olaf 1). Ehkä Backmanin kielteinen asenne suurkaupunkeja kohtaan sai hänet tuntemaan dagdrivare-ryhmän ainakin jossain määrin omakseen. Toisaalta nykytutkimus on jo *Vindspelissä* nähnyt suomenruotsalaiseen modernismiin kuuluvia piirteitä, kuten vieraantuneisuuden modernista yhteiskunnasta, uskontotematikan ja symbolisen kielenkäytön (Lival-Lindström 2008, 186–223; Renman 2005, 31). Backmanin ohella oli toki muitakin edellä mainittuihin ryhmiin kuulumattomia naiskirjailijoita, kuten Alice Granfelt ja Karin Smirnoff, jotka eri tavoin käsitelivät teoksisaan naisen asemaa ja vapautumista perinteisistä rooleista (Forssell 2000, 55–58).

MERKITYKSETÖN KLARA – VAKAUMUKSELLINEN DAVID

Ålandsjungfrun sai ristiriitaisen vastaanoton: osa kriitikoista piti teosta kirjailijan parhaana (Castrén 1920, 8; Tallgren 1920, 3) ja osa heikoimpana (Alléen 1920, 3)⁷. Esittelen tässä luvussa lyhyesti teoksen sisällön sekä henkilöistä tarkemmin Klaran ja Davidin, joiden vastaanotossa näkyy kriitikoiden erilainen suhtautuminen nais- ja mieshahmoihin.

Ålandsjungfrunin henkilöahmot voi jakaa karkeasti kolmeen ryhmään: puolueettomiin, punaisiin ja valkoiisiin mukaan lukien saksalaiset. Jako ei ole jyrkkä, sillä ääripäiden väliin mahtuu eri sävyjä. Klara on *Ålandsjungfrun*, Oolannin neito, joka ompelee vaatteita niin palvelusväelle kuin säätyläisille. Saavuttuaan Pigbackaan Klara tutustuu pian kylän sosialismista innostuneisiin nuoriin, joista keskeisimmät ovat häneen ihastuvat Ollaksen rengit David ja Fridolf. Vannoutuneimpia sosialismin kannattajia ovat Davidin ohella torppari Viktor ja työväenyhdistyksen sihteeri Helga. Klara ei pienestä painostuksesta huolimatta liity työväenyhdistykseen, mikä saa Davidin nimittämään häntä nirppanokaksi ja Helgan ihmettelemään moista henkistä pimeyttä. David ja Viktor lähtevät yhtä matkaa rintamalle, mutta Viktor määrätään venäjänkielentaitonsa vuoksi muualle, ja he kohtaavat uudelleen vasta Pigbackassa. Siinä missä David vannoo yhä sosialismin nimeen, on Viktor menettänyt uskonsa. Heidän keskustelussaan Backman nostaa esiin punaisia kohtaan esitetyt syytökset liittoutumisesta venäläisten kanssa, kidutuksista ja murhista. Nuori Fridolf jää kylään värväriksi saatuaan ”onnekkaan kirveeniskun” jalkaansa. Fridolf kulkee nimismiehen jälkeensä jättämät nenälasit päässään tehden käytöksellään ja sekavilla puheillaan itsensä naurunalaiseksi. Punaisten valta kylässä päättyy saksalaisten tuloon ja teloituksiin: niin David kuin punakaartiin liittynyt Helga surmataaan. Roger Holmström (2008, 121) pitää Backmanin viittausta laittomiin teloituksiin ja erityisesti naisten teloitamiseen hämmästyttävänä niin pian sodan jälkeen. Valkoisten edustajat jäävät sivurooleihin, ja heihin viitataan tilan tai kylän nimellä: äkernäsiläiset, Grönbyn maisteri, Ollaksen isäntä ja emäntä, Kirkko-Mina. Klaran lisäksi puolueettomana voi pitää Gali-herraa (galen = hullu), eksentristä taiteilijaa, jonka suulla Backman tulee ennustaneeksi sisällissodasta kertovan kirjatulvan.

Kun David teloitetaan, päättyy Klara surmaamaan itsensä menemällä kaivoon: ”Hon är färdig och skinnande vit – att gå i brunnen” (Å, 195).⁸ Muutamat

⁶ Artikkelia viimeistellessäni ilmestyi Maria Lival-Juuselan (2024) artikkeli ”Ålandsjungfrun och kulturell glömska”, joka tarkastelee, millä tavoin Sigrid Backman ja Ålandsjungfrun on yhtäältä sisällytetty osaksi ruotsinkielistä kulttuurista muistia mutta toisaalta suljettu siitä pois. Lival-Juusela analysoi myös teoksen allegorista tasoa ja runsasta symboliikkaa.

⁷ Ellen Birgitta Levón (1962, 47, 50) mainitsee pro gradu -tutkielmassaan, että *Ålandsjungfrunin* loppupainos olisi vedetty pois myynnistä, koska teos niin ilmeisesti puolustaa hävinnyttä osapuolta. Tekstistä ei selviä lähde, enkä ole törmännyt tietoon muualla.

⁸ [Hän on hohtavan valkoinen – ja valmis menemään kaivoon.]

kriitikot näkivät loppukohtauksessa yhtäläisyyksiä Schildtin teoksen *Rönnbruden* (1917) päähenkilön kuolemaan: Alléen (1920, 3) syyttää plagioinnista, ja Tallgrenkin (1920; 3) katsoo teoksen lopun osoittavan ”hiukan liian suurta ’sukulaisuutta’”. Schildtin romaanissa Gustafvan, joka hänkin on ompelija, elämä kytkeytyy torjutun kosijan kiroamana vanhaan pihlajaan. Kun pihlaja päätetään kaataa rautatien tieltä, Gustafva riisuutuu ja paneutuu valkealle vuoteelleen odottamaan kuolemaa: ”Sen gick hon helt stilla och lade sig i den rena hvita bädden.”⁹ (Schildt 1917, 139.) Monet näkivät Backmanin siirtyneen ensimmäisten kirjojen idyllisistä kuvauksista realistisempaan suuntaan, ja esimerkiksi Castrén katsoo realismisuuden olevan Schildtin vaikutusta. Tällaisten viittausten on nähty kertovan siitä, että naiskirjailijaa ei oteta vakavasti (Holmström 2008, 122). Klaran itsemurha yhdistettiin joissakin arvioissa rakastetun kuolemaan (esim. E. Å. 1920, 3), mutta sen voi tulkita Toftegaard-Pedersenin (2007, 355) tavoin Backmanin sympatian osoituksena hänille ja protestina teloituksia kohtaan.

Klara luonnehtii itseään vapaa-ajattelijaksi (Å, 85), mikä muistuttaa Backmanin luonnehdintaa itsestään riippumattomana naisena ja ihmisenä.¹⁰ Mazzarella (1985, 76) näkee koko hänen tuotantonaan leimaavana piirteenä pohdinnan siitä, millaisia mahdollisuuksia yhteiskunta tarjoaa itsenäiselle naiselle. Backmanille tyypillisenä ulkopuolisena hahmona Klara näkee kylän ihmiset lempeän ironisessa valossa. Klara on *Hurskaan kurjuuden* Juhan tavoin syrjästäkatsoja, mutta ei tämän lailla muiden johdateltavissa, mikä tulee ilmi kieltäytymisenä työväenyhdistyksen jäsenyydestä. Klara muistuttaa kirjailijaa myös siinä, että hän seuraa sodan molempien osapuolten elämää valitsematta itse puolta (ks. esim. Boucht 1981, 105). Klarassa päähenkilönä on samoja piirteitä kuin klassisen historiallisen roma-

an ”keskitien sankarissa” (*middle-of-the-road hero*), joka puolueettomana tarjoaa näkymän konfliktin molempiin osapuoliin ja tuo esiin sen taustalla jatkuvaa arkea (Lukács 1989, 36–37, 128). Historiallista romaania tutkinut Georg Lukács näkee edellä mainittujen piirteiden ohella hahmon tietynlaisen särjättömyyden ja pidättyväisyyden ominaisuuksina, jotka tekevät hänestä sopivan heijastamaan kohtalossaan tapahtumien seurauksia.¹¹ Klaran hahmoa moittineiden mukaan edes hänen kuolemansa ei onnistunut koskettamaan lukijaa (Alléen 1920, 3; Castrén 1920, 8), mutta kuitenkin hän ilmentää kohtalossaan – Lukácsin sanoja lainatakseni – ”tapahtumien monitahoisia seurauksia”.

Saksalaisten tultua palaavat myös kylän valkoiset. David otetaan kiinni ase kädessä ja viedään teloitettavaksi. Saksalaisten osallisuudesta punaisten teloituksiin on ristiriitaista tietoa. Marjaliisa ja Seppo Hentilän (2018, 166, 170–177) mukaan saksalaisilla ei ollut samanlaista kostomotiivia kuin valkoisilla, ja he käyttäytyivät asiallisemmin ja ammattimaisesti, mikä on tuotu esiin muisteluksissa. Lisäksi heidän joukoissaan oli sosialisteja (emt., 76–77, 98), mikä tulee myös teoksessa esiin, sillä ensimmäinen saksalainen, johon David törmää, haluaa häntä ja kutsuu toveriksi (Å, 186). Useimmiten teloituksissa oli kyse valkoisten pyynnön täyttämisestä. Näin myös *Ålandjungfrunissa*, sillä Davidin ampuvat saksalaiset kylän valkoisten pyynnöstä:

Men där står Ollas David redan invid bergvägen. Någon frågar om han önskar något.

Men David ser stumt förbi alla Åkernäsarna och alla de grönklädda soldaterna. Han råkar vara just så lång, att han räcker att se över dem alla.

Och där bakom soldaternas ryggar ser han nu Ålandsjungfrun, som smugit sig med ända fram till Tontberget. Hon står där under björkarna vid gärdesgården. Hon står där alldeles stilla. ---

⁹[Sitten hän meni aivan tyynesti makuulle puhtaaseen valkoiseen vuoteeseensa.

¹⁰ Backman luonnehtii itseään julkaisussa *Vem och vad* sanoilla ”oavhängig kvinna och människa”, mikä nostetaan esiin lähes kaikissa lähteissä (esim. Forssell 2000, 58). Julkaisussa mainittiin virheellisesti hänen syntyneen vuonna 1886 eikä 1880, minkä seurauksena lehdet onnittelivat häntä 50-vuotispäivästä kuusi vuotta myöhässä (Boucht 1981, 102). Boucht (ema.; ks. myös Mazzarella 1985, 74–75) nostaa kyseisen virheen esiin esimerkkinä Backmania kohdanneesta välinpitämättömyydestä.

¹¹”The relative lack of contour to their personalities, the absence of passions which would cause them to take up major, decisive, one-sided positions, their contact with each of the contending hostile camps etc. make them specially suited, to express adequately, in their own destinies, the complex ramifications of events in a novel.” (Lukács 1989, 128; kursivointi MH.)

Det är vidunderligt tyst en minut.
Då ljuder tre skott tätt på varandra. Ollas David
vacklar och faller. Man är säker på, att han aldrig
mer skall resa sig. (192–193.)

[Mutta tuolla seisoo jo David kallioseinän vieressä. Joku kysyy, haluaako hän jotain.

Mutta David katsoo mykkänä kaikkien äkernäsiläisten ja vihreäpukuisten sotilaiden ohi. Hän on juuri sen verran pitkä, että ylettyy katsomaan heidän kaikkien ylitse.

Ja siellä sotilaiden takana hän nyt näkee Oolanin neidon, joka on hiipinyt aina Tontbergetille saakka. Hän seisoo siellä koivujen alla riukuaidan vieressä. Hän seisoo aivan liikkumatta. --- Minuutin ajan on merkillisen hiljaista.

Sitten kuuluu kolme laukausta aivan peräkkäin. David horjahtaa ja kaatuu. Hän ei siitä koskaan enää nouse kapinaan,¹² se on varma.]

Davidin rauhallisuus, vaikeneminen ja se, että hänen kerrotaan olevan muita pitempi, korostavat hänen ylemmyyttään niin kylän valkoisiin kuin saksalaisiin teloittajiin nähden. Davidin hahmoa pidettiin kriittisissä pääasiassa vahvana (esim. Holmberg 1919, 3.) Castrénin (1920, 8) mielestä niin paljon lihaa ja verta ei ole ollut yhdessäkään Backmanin aiemmista hahmoista: David on ”en hederlig, duktig karl i all sin inskränkthet, och en levande, verklig människa”¹³. Castrén vertaa Davidin kuolemaa Klaran itsemurhaan: siinä missä jälkimmäinen on teennäinen, on edellisessä traagista suuruutta. Martikaisen (2013, 81) mukaan *Hurskaan kurjuuden* Juha ”korotettiin mallikkappaleeksi siitä, millaisia kapinalliset olivat”. Verrattaessa Juhan kuolemaa Davidiin on ero suuri, sillä Jussi nöyristelee teloittajiensa edessä, mutta David säilyttää suuruutensa.

Mitä Klaraan tulee, arviot ovat lähes päinvastaisia. Kriitikeistä saa kuvan mitäänsanomattomasta ja valjasta hahmosta, joka ei pysty herättämään mielenkiintoa lukijassa (esim. Allén 1920, 3; Torckell 1919, 2). Castrén (1920, 8) näkee päähenkilössä Backmanin aiemmista teoksista tutun nuoren

naisen, joka elää omassa sisäisessä maailmassaan eikä koskaan täysin salli itseään vedettävän ulkoisen elämän vaatimuksiin. Holmberg (1919, 3) on samaa mieltä, mutta näkee silti Klaran olevan erinomaisesti piirretty, vahvasti tunteva hahmo. *Borgåbladetin* Hjalmer J. Wahlroos (1922, 3) niputtaa *Familjen Brinks öden* -arviossaan aiempien ”romanttisten” teosten naishahmot, myös Klaran ja vieläpä kirjailijan, samaan kategoriaan: he ovat hauraita, pieniä naisolentoja, joilla on monia yhteisiä piirteitä.

NAISKIRJAILIJA SISÄLLISSODAN KUVAAJANA

Kuten edellisessä luvussa tuon ilmi, vastaanotossa tulee jo henkilöhahmojen osalta esiin kielteinen käsitys naiskirjailijan kyvystä kirjoittaa. Osassa arvioita näkyi ajalle tyypillinen tapa lukea teosta kirjailijan läpi; toisin sanoen naiskirjailijaan suhtauduttiin jo ennalta kriittisesti. Naiset olivat saaneet äänioikeuden vuonna 1906 ja murtautuneet kodin piiristä julkisille areenoille, mutta naiskirjailijat olivat yhä vähemmistönä, ja suhtautuminen heihin oli usein alentuvaa. Kriitikot muun muassa puhuttelivat kirjailijaa neidiksi – ”nti Backman” tai ”fröken Backman” – (esim. Alléen 1920, 3; Castrén 1920, 8; Tallgren 1920, 3), mikä koettiin jo tuolloin halventavaksi (ks. myös Mazzarella 1985, 77–78). Aiheesta käytiin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä paikoin kärkeväkin keskustelua Suomalaisen Naisliiton julkaisussa *Naisten ääni*, jossa erityisen loukkaavana pidettiin sitä, että ammatistaan huolimatta nainen oli vain neiti tai rouva tai häntä kutsuttiin miehensä tittelillä.¹⁴

Tallgren (1920, 3) aloittaa arvionsa viittaamalla kirjailijan edellisiin teoksiin: ”pikku romaaninowelit” oli otettu vastaan ”aiwan erikoksen herttaisella” tavalla varsinkin ”maskuliinisella taholla”. Tallgrenin mielestä teokset olivat tulleet kerta kerralta ”werettömimmiksi”. Tämä ryöpytys ei koske kahta

¹⁴ *Naisten ääni* -lehti teki vuonna 1923 lukijoilleen kyselyn siitä, pitäisikö puhuttelua ”rouva” käyttää kaikista täysi-ikäisistä naisista. Vastajaista valtaosa piti ehdotusta hyvänä ja ”neitiä” aikansa eläneenä. (*Naisten ääni* 22–23/1923; 2/1924.) Tallgren viittaa kirjailijaan sekä koko nimellä että ”nti Backmaniina”. Tallgren asennoitui kriitikonuransa alussa jokseenkin kielteisesti naisen yhteiskunnalliseen toimijuuteen, eikä hän osoittanut solidaarisuutta naiskirjailijoita kohtaan (Krogerus 1988, 167–169).

¹² Kiitän vertaisarvioijaa resa sig -verbin monimerkityksisyyden esiin tuomisesta.

¹³ [rehellinen, kunnon mies kaikessa rajallisuudessaan, ja elävä, todellinen ihminen].

ensimmäistä teosta, sillä Tallgrenin (1914) arvio romaanista *Hälleberget och Kavaljeren* (1914, 'Kallio ja kavaljeeri'), jonka alussa hän kiittää vuolaasti esikoisteosta *Vindspel*, on myönteinen. *Ålandsjungfrunin* kritiikki kääntyy niin ikään hyväksyväksi, sillä Tallgren kehuu sekä henkilöhahmoja että miljöökuvauksia. Vaikka Tallgren moittii suorasukaisesti Backmanin joidenkin romaanien tyyliä, ei hän kyseenalaista kirjailijan kykyä kuvata aihetta. Tallgrenin kriitikonuraa tutkinut Tellervo Krogerus (1988, 227) näkee hänen olleen sisällissodan ”järkyttynyt, myötäelävä sivustakatsoja” Juhani Ahon, Sillanpään ja Schildtin tapaan – listaan voisi lisätä vielä Backmanin. Aikalaisarvioista Tallgren onkin lähimpänä sekä humanistis-analyttista että emansipatorista tulkintamallia. Jälkimmäisestä kertovat viittaus mieskriitikoiden setämäiseen asenteeseen ja Tallgrenin osoittama kylläytyminen aiempien teosten ”vegetatiivisesti eläviä, leperteleviä” naishahmoja kohtaan.

Osa kritikoista näki sodan aiheena olleen liikaa naiskirjailijalle. Nimimerkin E. Å. (1920, 2–3) tyyli on suorastaan alentuva.¹⁵ Arviossa toistuu sana ’pieni’: *Ålandsjungfrun* on ”lilla saga”, sillä ”den lilla kwinnohand” ei ole kyennyt antamaan väriä kuvaukselle myrskyisestä ajasta, jonka muisto yhä täyttää ”meidät” kauhulla. Eikä “[d]en lilla romantiska sänggudinna” ole tälläkään kertaa pettänyt suojattiaan. Nimimerkki näkee siis kirjailijan sukupuolen syynä sille, että punaisten väkivaltaa ei kuvata ja että henkilöt ovat ”niin lempeitä, niin rauhallisia ja aivan liian valoisia” (ema., 3). Arviosta erottuu halu nähdä *Ålandsjungfrun* viihteellisenä naiskirjallisuutena, mutta Backmanin teos ei suostu asettumaan romanttisviihteelliseen tulkintamalliin. Sen sijaan Klara ja Helga ovat monien muiden Backmanin naishahmojen tavoin itsenäisiä ja omat ratkaisunsa tekeviä naisia, mutta heidän tulkintansa emansipatorisesta näkökulmasta on jäänyt pää-

asiassa myöhemmän tutkimuksen tehtäväksi (esim. Lival-Lindström 2008; Renman 2005; Mazzarella 1985). Boucht (1981, 109) kysyykin, kuinka paljon Backmanilla olisi ollut annettavaa, jos häntä ei olisi yritetty ahtaa vääranlaiseen muottiin: ”Om man inte avfärdat hennes skildringar från inbördeskriget som skrattretande? Om man sagt: Sigrid Backman har en stark och viktig röst – –.”¹⁶ Backmaniin kohdistetun kritiikin ei pitäisi olla yllätys, sillä samaan vastustukseen ovat törmänneet monet hänen seuraajistaan. Anna Bondestamin romaania *Klyftan* (1946, suom. *Kuilu* 1967), joka kertoo vuoden 1918 tapahtumista Pietarsaareissa kymmenvuotiaan tytön silmin, kiitettiin psykologisesti taitavasta lapsikuvauksesta. Sen sijaan teoksen poliittinen puoli sivuutettiin Bondestamin pettymykseksi lähes täysin. (Nyqvist 2021, 51–53.) Ulla-Lena Lundbergin talvi- ja jatkosotaa kuvaava *Marsipansoldaten* (2001, suom. *Marsipaanisotilas* 2001) aiheutti vielä 2000-luvun alussa kiivaan keskustelun. Teosta kritisoitiin niin asiavirheistä kuin kevyestä kerrontatavasta. Osa keskusteluun osallistuneista katsoi kielteisten kommenttien johtuvan siitä, että kirjoittaja oli nainen ja vieläpä suomenruotsalainen (ks. esim. Hietasaari 2015, 131–135).

Holmberg (1919, 3) näkee lähes ylittämättömän ristiriidan aiheen ja tyylin välillä: vaikka Backman kuvaa maaseudun köyhää väestöä, on tyyli yhä tutun pastellinomaista. Todenmukaisuuden saa luki- ja Holmbergin mukaan unohtaa, sillä sen tilalla on kaunis ja kaunisteltu kuvitelma, joka on ”en varm och vidhjärtad kvinna protest mot konventionell uppfattning och okritisk egenrättfärdighet”.¹⁷ Tällainen tapa viitata jo sanavalinnoilla (tässä esimerkiksi ’varm’, ’vidhjärtad’) nimenomaan naiskirjailijaan on ollut tyypillistä kritikoille. Kriitikot olivat nähneet jo esikoisteoksen *Vindspel* kerrontatavassa ja sävyssä naisellisia piirteitä kuvaillen sitä esimerkiksi somaksi (*nåpen*) (Mazzarella 1985, 77–78). Yasmin Nyqvist (2021, 61) on todennut tutkimuksessaan Anna Bondestamin romaaneista, että niin markkinoinnissa kuin kritiikeissä hänen tyyliään kuvattiin perinteisillä naiseuteen liittyvillä adjektiiveilla. Moitteistaan huolimatta Holmberg näkee

¹⁵ *Salanimet ja nimimerkit*-teoksen (Hirvonen 2000, 175) mukaan nimimerkki E. Å. kuuluisi Emma Åkermanille, joka oli kirjailija ja opettaja. On vaikea kuvitella, että naisyhdistyksenä toimiva ja ”ennakkoluulottomasti uusia toimintamuotoja” (ks. Sainio 2001) kehittävä nainen olisi kirjoittanut tämän 2000-luvun näkökulmasta misogynisen arvion. Nimimerkin takana on luultavasti tilapäiskirjoittaja, sillä vuosina 1918–1925 *Vasabladetissa* työskenteli paremmin pedagogina tunnettu Karl Bruhn (Kansanen 2002), jonka arvioita löytyy runsaasti kyseiseltä ajalta.

¹⁶ [Jos hänen sisällissotakuvauksiaan ei olisi torjuttu naurettavina? Jos olisi sanottu: Sigrid Backmanilla on vahva ääni ja tärkeää kerrottavaa – –.]

¹⁷ [lämpimän ja laajasydämissen naisen vastalause totunnaisia käsitteitä ja kritiikitöntä omahyväisyyttä vastaan].

Backmanin teoksessa paljon myönteistä ja ennustaa sille hyvää vastaanottoa. Arvio oli kuitenkin väärä, mitä aikalaisvastaanottoon tulee.

Alléenin (1920, 3) kritiikki oli paitsi laajin myös kielteisin: *Ålandsjungfrunin* päähenkilö on täysi nolla, todellisuus pohja olematon ja dispositio niin löyhä, että juonesta voi tuskin puhuaakaan. Alléenin mielestä henkilöahmot eivät vastaa todellisuutta, koska heistä puuttuu punaisille ominainen julmuus. Kriitikoista monet yhtyivät Alléenin moitteisiin siitä, että kirjailija oli kuvannut punaiset aivan liian kiltteinä ja sympaattisina (ks. myös E. Å. 1920, 3; Holmberg 1919, 3). Vielä vuonna 1950 Bjurström (1950, 53) moittii tutkielmassaan Backmanin kuvaa punaisista ihannoiduksi, koska heissä ei ole sitä primitiivistä raakuutta ja kostonhalua, joka hänen mielestään oli leimallista punaisille. Se todellisuus, johon hahmoja verrattiin, eli lehtien ja kirjallisuuden toistamat kauhutarinat, oli kuitenkin lähes yhtä fiktiivinen kuin arvosteltavana oleva teos. Niin erilaisia kuin Holmbergin ja Alléenin arviot ovatkin, yhteistä niille on kielteinen suhtautuminen *Ålandsjungfruniin* sisällissotakuvauksena. Arvioista paljastuu konservatiivis-patriarkaalinen odotushorisontti, johon teos ei sopinut. Vapaussota-tulkintamalli olisi vaatinut nimenomaan voittajan tunnustamista ja häviäjien tuomitsemista (vrt. Martikainen 2013, 82).

Torckellin ja Castrénin arvioissa näkyy käsitys punaisista harhaan johdettuina. Torckell pitää Davidia arvostelukyvyttömänä ja Castrén kunnan miehenä ”kaikessa rajallisuudessaan”. Heidän kommenttinsa voi lukea humanistis-analyttisen odotushorisontin ja tulkintamallin mukaisesti hävinnyttä puolta ymmärtäviksi. Ajatus harhaan johdetuista tulee esiin myös teoksessa ruustinnan ja Davidin keskustelussa syksyllä 1917: ”Käraste David – – David är oskyldig och vilseledd. Gud straffe ledarna”¹⁸ (Å, 155), mutta David torjuu tämän päätelmän. Toftegaard-Pedersen (2007, 356) viittaa ruustinnan kommenttiin mutta laittaa sanat virheellisesti Klaran suuhun todeten tämän pitävän renkejä syyttöminä ja harhaan johdettuina. Ekman (2011, 217–218) siteeraa Toftegaard-Pedersenin tulkintaa, mutta ei korjaa virhettä. Backmanin punaiset ovat kuitenkin itsenäisesti ajattelevia ja toimivia ihmisiä, eivätkä piiri-sihteerit Myrskyn tai venäläisten agitaattorien harhaanjohtamia, minkä analyysini osoittaa.

¹⁸ [David hyvä – – David on syytön ja harhaan johdettu. Jumala rangaiskoon johtajia.]

PÄÄOSASSA RUOTSINKIELISET PUNAISET

Suomenruotsalainen yläluokka korosti tarkoituksella vain joidenkin harhaan johdettujen ruotsinkielisten eksyneen punaisten riveihin, vaikka heitä oli tuhansia. Magnus Westerlund (2006, 164–165) on nähnyt pääasialliseksi syyksi kielipolitiikan: omaa panosta voiton saavuttamisessa korostettiin, jotta suomenkieliset eivät saisi lisäaseita kielikiistaan. Nykytutkimus korostaa ruotsinkielisten olleen yhtä lailla jakautuneita kuin suomenkielisten. Billnäsin ruukin työyhteisöä tutkineen Matias Kaihovirran (2015, 343, 350) mukaan alueen muistikulttuurissa huomiota herättävää on vaikeneminen siitä, että ruotsinkielinen työväestö oli liittynyt punakaartiin ja että osa sen paikallisista johtohahmoista oli ruotsinkielisiä. Kaihovirta osoittaa intersektionaalista lähestymistapaa käyttäen, miten luokan ohella esimerkiksi sukupuoli, etnisuus ja ikä vaikuttivat poliittiseen toimintaan sodan jälkeen. (Emt. 33, 383–385.)

Backman kuvaa *Ålandsjungfrunissa* nimenomaan ruotsinkielistä kyläyhteisöä, jossa eri yhteiskuntaluokista tulevat joutuvat vastakkain sodassa ja sen jälkiselvittelyissä. Muutamat kriitikot mainitsivat kuvauksen koskevan ruotsinkielisiä ja että tapahtumia katsotaan maalaisväestön, ”uusmaalaisen piikojen ja renkipoikien” näkökulmasta (E. Å. 1920, 3). Ärhäkämmin reagoi vain Alléen (1920, 3), joka moittii luonnekuvausta vääräksi, sillä hänen mielestään ruotsalainen maaseutuväestö on yleensä valpasta eikä suhtautuisi vaaraan niin välinpitämättömästi kuin Backman kuvaa. Toki kirjailijan luonnehdinta voi olla oikea, lisää Alléen hiukan pilkallisesti, eihän hän tunne itäuusmaalaista kansaa eikä sen suhtautumista punakapinaan. Kun Alléen vielä huomauttaa teoksen palkollisten ymmärtävän ja tulkitsevan sosialistisia ajatuksia maalaisen yksinkertaisen tapansa, välittyy suhtautumisessa ainakin jonkinasteinen ylenkatse alempaa luokkaa kohtaan.

Se että kirjailija oli nimenomaan ruotsiksi kirjoittava nainen, tuli suoraan esiin suomenruotsalaisille naisille suunnatun *Astra*-lehden artikkelissa. Backman sai *Ålandsjungfrunista* niin Valtion kirjallisuuspalkinnon kuin Svenska litteratursällskapetin palkinnon. *Astra*-lehden kirjoittanut nimimerkki N. J-n. moitti SLS:n päätöstä rajusti – nimimerkin takana lienee kirjailija Naima Jakobson (ks. Hirvo-

nen 2000, 550). Hänen mielestään teos olisi pitänyt sivuuttaa kaikessa hiljaisuudessa, koska se niin selvästi loukkasi ”valkoista kevättä” nostamalla punakaartilaisen sankariksi ja kuvaamalla valkoiset ironisesti. Jakobson (1920, 4) paheksuu nimenomaan loppukohtausta, jossa David asetetaan muiden yläpuolelle. Jakobson oli erityisesti huolissaan siitä, että palkinnon ansiosta teos saisi näkyvyyttä Ruotsissa ja tukisi ”syvään juurtunutta väärinkäsitystä vapaustaistelumme sisällöstä”. Kirjoituksen lopussa korostuu vahvasti naisnäkökulma: ruotsalaiset naiskirjailijat eivät ole ymmärtäneet bolsevismin luonnetta, ja siksi suomalaisen *naisten*lehden olisi pitänyt protestoida kotimaisen naiskirjailijan teoksen harhaanjohtavaa sisältöä kohtaan. Toisin sanoen Jakobson pelkäsi Backmanin romaanillaan tahrivan suomenruotsalaisten maineen (ks. myös Kaarninen ja Markkola 2018, 177).

Backman (1922, 6) vastasi saamaansa kritiikkiin *Familjen Brinks öden* -teoksen esipuheessa. Hän torjuu syytökset puoluepoliittisesta propagandakirjoittelusta – hän ei katso pystyvänsä mihinkään niin suurisuuntaiseen – mutta kertoo olevansa kiinnostunut yhteiskunnan vähäosaisista: ”[J]ag har endast lyssnat på, huru tusende av dem reagerat för tidens och idéernas vindspel.”¹⁹ Mieslukijoille ja naisille, joita politiikka ei ärsytä liikaa eikä hurskastelu vaivaa, Backman katsoo voivansa omistaa kirjan ilman esipuhetta. Esipuheen näyttäisi kirjoittaneen Jakobsonin *Astraan* kirjoittama mielipidekirjoitus, mutta se lienee samalla vastaus *Ålandsjungfruniin* kohdistetulle kritiikille yleensä. Näin 2000-luvun näkökulmasta esipuheessa näkee ehkä liikaakin ironiaa, sillä sen piiriin lukisi mielellään myös huomautuksen mieslukijoista, jotka ymmärtävät teoksen ilman kirjailijan alkusanoja. Kuten Raoul Palmgren (1983, 177) toteaa teoksesta *Familjen Brinks öden*, ”uusi romaani on entistä dokumentoidumpi tilitys vuosien 1917–1918 tapahtumista”, joten siitäkin näkökulmasta esipuhe huokuu ironiaa.

Familjen Brinks öden -teoksen kritikoista monet viittasivat alkusanoihin, esimerkiksi Hagar Olsson (1922) kirjoittaa *Hufvudstadsbladetin* iltapäivälehdessä *Svenska Pressenissä*, että Backman on naiivi luullessaan vain naislukijoiden tarvitsevan va-

kuuttamista: miehiltähän kahvipöytiensä ääressä istuvat tädit kaavamaiset mielipiteensä saavat. Se että Backman on katsonut aiheelliseksi korostaa teoksen epäpoliittisuutta, kertoo Olssonin mukaan kirjallisuuden ahtaasta tilasta, siitä että taideteoksen arvottaa, hyväksyy ja hylkää puoluepolitiikka (ks. myös Holmström 1988, 191). Uusi teos samasta aiheesta on osoitus Backmanin rohkeudesta tuoda esiin vallitsevan valkoisen diskurssin vastaista sanomaa, minkä *Arbetarbladetin* Levi Jern (1922) tuo vahvasti esiin arviossaan. Jern huomauttaa jokseenkin pilkallisesti, miten Suomessa kirjailijan on liitettävä alkusanat teokseensa ja pyydyttävä anteeksi rehellysyyttään – piikki on tietysti kohdistettu porvarillisia lehtiä kohtaan.

SISÄLLISSODAN ROHKEA TULKKI

Sigrid Backmanin ilmaantuminen sisällissodan kirjalliselle rintamalle pian sodan jälkeen oli monella tapaa poikkeuksellista. Ensinnäkin hän oli yksi harvoista naisista muuten hyvin miehisessä kirjailijajoukossa. Toiseksi hän edusti alemmää keskiluokkaa aikana, jolloin valtaosa suomenruotsalaisista kirjailijoista kuului yläluokkaan. Kolmanneksi hän kirjoitti kahdessa sisällissotaromaanissaan myötätuntoisesti ja ymmärtäen hävinneiden puolella taistelleista maaseudun vähäosaisista ja kaupungin työläisistä aikana, jolloin voittaneiden valkoisten totuus dominoi. Neljänneksi hän ei teoksillaan uhmannut pelkästään hegemonista vapaussotadiskurssia vaan omaa vähemmistöryhmäänsä, sillä suomenruotsalaiset pyrkivät vähättelemään punaisten joukoissa taistelleiden lukumäärää.

Tässä artikkelissa olen tutkinut Sigrid Backmanin vuonna 1919 ilmestyneen *Ålandsjungfrunin* aikalaisvastaanottoa kriittikkoreseptiä tarkastelemalla. Olen keskittänyt representaatioiden – kritiikkien ja jossain määrin myös teoksen – intersektionaaliseen luentaan. Koska kohteenani on sisällissodasta kirjoitettava naiskirjailija, kietoutuvat tulkintoihin väistämättä mukaan poliittisen ja rakenteellisen intersektionaalisuuden tasot: sisällissodan jälkeinen aika oli korostetun maskuliininen paitsi valtakoneiston suhteen myös kirjallisuusinstituutiossa, jossa valtaosa kirjailijoista ja kritikoista oli miehiä. Kritiikkien intersektionaalisisessa luennassa nousivat esiin kirjailijan sukupuoli ja etninen tausta ja jossain määrin

¹⁹ [Olen vain kuunnellut, miten tuhannet heistä ovat reagoineet ajan ja aatteiden oikkuihin.]

luokka. Vuosina 1918–1919 vain noin joka kymmenes sisällissodasta kirjoittava oli nainen, eikä tilanne muuttunut seuraavina vuosikymmeninä. Vastatällä vuosituhannella naiset ovat astuneet vahvemmin esiin sodan kuvaajina. Tässäkin mielessä Sigrid Backman teki historiaa. Lisäksi hän kirjoitti aikana, jolloin virallista julkisuutta hallitsivat valkoiset voittajat ja hävinneet joutuivat vaikenemaan.

Kriitikot, kaksi naista ja neljä miestä, tulksivat teosta pitkälti konservatiivis-patriarkaalisesta odotushorisontista, joka aktivoitui kahdella tavalla. Yhtäältä teoksen kuvaus sodasta torjuttiin, koska se ei ollut vallitsevan vapaussotadiskurssin mukainen (vapaussota-tulkintamalli). Useiden kriitikoiden mielestä teoksen punaiset olivat liian kilttejä ja sympaattisia, eivätkä vastanneet heidän punakaartilaisista saamaansa kuvaa, perustui se sitten omiin kokemuksiin tai lehdistön levittämään propagandaan. Toisaalta lyömäaseeksi otettiin kirjailijan sukupuoli ja todettiin, että ”kirjailijattaren” olisi parempi palata aiempien teostensa romanttiseen satumaailmaan. Tässä aktivoitui romanttisviihteellinen tulkintamalli, johon Backmanin teos ei kuitenkaan asetu. Backmanin joidenkin kriitikoiden mielestä ”hauraat” naishahmot on myöhempi tutkimus tulkinut emansipatorisesta näkökulmasta ja nähnyt heidät riippumattomina, omasta elämästään päättävänä naisina (esim. Lival-Lindström 2008; Renman 2005; Mazzarella 1985). Aikalaiskriitikissä emansipatorista tulkintamallia edusti lähinnä vain *Helsingin Sanomien* Anna-Maria Tallgren.

Muutamissa kritiikeissä oli havaittavissa jonkinlaista ymmärrystä hävinneitä kohtaan, kun punaiset nähtiin harhaan johdettuina (humanistis-analyttinen tulkintamalli). Selitys oli yleinen, ja sitä käytti myös suomenruotsalainen yläluokka, joka halusi kielipoliittisista syistä vaieta punaisten puolella taistelleista. Se että kirjailija oli suomenruotsalainen nainen, tuli esiin Svenska litteratursällskapetin palkinnosta esitetystä vastalauseesta, jossa kirjoittaja pelkäsi teoksen saavan julkisuutta Ruotsissa ja pilaavan ”valkoisen kevään” ja suomenruotsalaisten maineen. Backman vastasi ”lukijattarilleen” *Familjen Brinks öden* -teoksen ironisessa esipuheessa sanoutuen irti kaikenlaisesta puoluepoliittisesta propagandakirjoittelusta. Uusi teos jatkoi yhtä kaikki samalla linjalla kuvaten monikielistä ja eri tavoin soitaan suhtautuvien yhteisöä Sörnäisten työläiskortte-

lissa – aihe, joka suomenkielisille on tullut myöhemmin tutuksi Kjell Westön Helsinki-romaaneista.

Westö (2019, 168, passim) onkin nostanut Sigrid Backmanin yhdeksi esimerkiksi suomenruotsalaisen kirjallisuuden punaisesta traditiosta. Itse asiassa *Ålandsjungfrun* aloittaa tradition, vaikka myös suomenkielinen kirjallisuus otettaisiin huomioon, sillä se on ensimmäinen Suomessa julkaistu sisällissotaromaani, joka kuvaa hävinneitä itsenäisesti ajattelevina ihmisinä, jotka sosialismin innoittamina pyrkivät rakentamaan oikeudenmukaisempaa maailmaa. He eivät ole Sillanpään *Hurskaan kurjuuden* Juhan tapaan yksinkertaisia, johdateltavissa olevia resukoita. He eivät myöskään muistuta Schildtin novellikokoelmassaan *Hemkomsten* kuvaamia punaisia. Westö (2019, 166) on pitänyt novellin ”Aapo” kuvausta umpimielisestä ja kostonhimoisesta suomalaisesta rengistä stereotyyppisenä. Novellin ”Kotiinpaluu” päähenkilö Albin puolestaan on malliesimerkki agitaattorien harhaanjohtamasta suomenruotsalaisesta. Backmanin aloittamaa traditiota jatkoivat ruotsinkielisellä puolella muun muassa Jarl Hemmer, Anna Bondestam ja Aili Nordgren – kaikki ennen Väinö Linnan vuonna 1961 julkaistua *Täällä Pohjantähden alla* -trilogian toista osaa, jonka on sanottu palauttaneen hävinneille ihmisoikeudet. Sisällissodan voittajien hallitsemassa ajassa Sigrid Backmanin pasifistinen, hävinneitä ymmärtävä *Ålandsjungfrun* oli poikkeuksellinen kansalaisrohkeuden osoitus.

FT Marita Hietasaari on tutkija kirjallisuuden oppiaineessa Oulun yliopistossa. Hänen tutkimusintressejään ovat (sisällis)sodan representaatiot kirjallisuudessa, kulttuurinen muisti ja suomenruotsalainen kirjallisuus. Artikkelin osa hänen suomenruotsalaista sisällissotakirjallisuutta tutkivaa hankettaan, jota Svenska litteratursällskapet i Finland on tukenut seuraavista rahastoista: Ragnar, Ester, Rolf och Margareta Bergboms fond, Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond I ja Selma, Ingrid och Lars Wasastjernas fond.

TUTKIMUSAINEISTOT

KOHDETEOKSET

Backman, Sigrid (1919) *Ålandsjungfrun* (= Å). Helsingfors: Holger Schildts förlag. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2015-00009422> (haettu 29.7.2024). – (1922) *Familjen Brinks öden*. Helsingfors: Holger Schildt. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2015-00009421> (haettu 29.7.2024).

KRITIIKIT

[Alléen, Gunnar] G. A. (1920) Sigrid Backman: *Ålandsjungfrun*. *Wiborgs Nyheter* 03.02.1920, 3. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1351690?page=3> (haettu 29.7.2024).

[Castrén, Gunnar] G. C. (1920) Sigrid Backman: *Ålandsjungfrun*. *Nya Argus* 01.01.1920, 14. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/665129?page=14> (haettu 29.7.2024).

E. Å. (1920) Sigrid Backman: *Ålandsjungfrun*. *Vasabladet* 9.1.1920, 2–3. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1342713?page=2> (haettu 29.7.2024).

[Holmberg, Einar] E. Hbg. (1919) Sigrid Backman: *Ålandsjungfrun*. *Åbo Underrättelser* 23.12.1919, 3. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1160440?page=3> (haettu 29.7.2024).

[Jakobson, Naima] N. J-n. (1920) I anledning av Svenska litteratursällskapets senaste prisutdelning. *Astra* 6, 3–4. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/751474?page=3> (haettu 29.7.2024).

[Jern, Levi] L. J. (1922) En svensk roman med motiv från inbördeskriget. *Arbetarbladet*, 08.11.1922, 4. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1378472?page=4> (haettu 29.7.2024).

[Olsson, Hagar] Hgr O. (1922) Sigrid Backmans nya bok. *Svenska Pressen* 28.10.1922, 4. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1733548?page=4> (haettu 29.7.2024).

[Tallgren, Anna-Maria] A-M. Tn. (1920) Sigrid Backman, *Ålandsjungfrun*. *Helsingin Sanomat* 23.02.1920, 3. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1176492?page=3> (haettu 29.7.2024). [Tallgren, Anna-Maria] A-M. Tn. (1914) Sigrid Backman, *Hälleberget och kavaljeren*. *Helsingin Sanomat* 18.11.1914, 7. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1172649?page=7> (haettu 29.7.2024).

[Torckell, Olga] –a –l. (1919) Julens böcker. II. *Östra Nyland*. 17.12.1919, 2. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1275609?page=2> (haettu 29.7.2024).

[Wahlroos, Hjalmer J.] H.J.W. (1922) Sigrid Backman: *Familjen Brinks öden*. *Borgåbladet* 9.11.1922, 3. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1380178?page=3> (haettu 29.7.2024).

ARKISTOLÄHTEET

Åbo Akademin kirjasto (ÅAB), Käsikirjoituskoelmat, Homén, Olaf 1.

KIRJALLISUUS

Bjurström, Anna-Lisa (1950) *Sigrid Backman: hennes liv och diktning*. Pro gradu -tutkielma. Åbo: Åbo Akademi.

Boucht, Birgitta (1981 [1980]) *Hundra år av ensamhet, Sigrid Backmans liv och diktning*. Teoksessa Mazzarella, Merete, Salminen, Johannes, Svedberg Ingmar & Willner, Sven (toim.) *Författare om författare. 24 finlandsvenska diktarporträtt*. Stockholm: Rabén & Sjögren, 100–111.

Carpelan, Bo (1981 [1980]) *Sigrid Backman – en skiss*. Teoksessa Mazzarella, Merete, Salminen, Johannes, Svedberg Ingmar & Willner, Sven (toim.) *Författare om författare. 24 finlandsvenska diktarporträtt*. Stockholm: Rabén & Sjögren, 112–119.

- Ciaravolo, Massimo (2000) Dagdrivare och Runar Schildt. Teoksessa Zilliacus, Clas (toim.) *Finlands svenska litteraturhistoria. Andra delen: 1900-talet*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 47–54.
- Culler, Jonathan (1975) *Structuralist poetics. Structuralism, Linguistics and the Study of Literature*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Ekman, Michel (2014) Modernisterna i kritik och debatt. Teoksessa Ekman, Michel (toim.) *Finlands svenska litteratur 1900–2012*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 140–142. <https://www.sls.fi/wp-content/uploads/mfiles/1758/1758.pdf> (haettu 29.7.2024).
- (2011) *Må vi blicka tillbaka mot det förflutna. Svenskt och finskt hos åtta finlandssvenska författare 1899–1944*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Forsblom, Ylva, Isaksson, Boel & Mazzarella, Merete (1978) Sigrid Backman: oavhängig kvinna och människa. *Horisont* 25:4, 39–46.
- Forsell, Pia (2000) Skönandar och engagemang. Teoksessa Zilliacus, Clas (toim.) *Finlands svenska litteraturhistoria. Andra delen: 1900-talet*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 55–60.
- Helttunen, Anne & Saure, Annamari (2024) *Kynällä raivattu reitti. Suomalaisia kirjailijanaisia*. Helsinki: SKS Kirjat.
- Hentilä, Marjaliisa & Hentilä, Seppo (2018 [2016]) *Saksalainen Suomi 1918*. Helsinki: Siltala.
- Hietasaari, Marita (2015) (Epä)tavallisia sankareita. Ulla-Lena Lundbergin *Marsipansoldaten*, Lars Sundin *Eriks bok* ja Carola Sandbackan *Under kriget*-romaanien sotakuvaukset. *Joutsen / Svanen* 2015, 127–148. <https://doi.org/10.33346/joutsensvanen.114251> (haettu 29.7.2024).
- Hirvonen, Maija (2000) *Salanimet ja nimimerkit*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Holmström, Roger (2008) Bofinken har varken frejdebevis eller medlemsbok: några finlandssvenska berättare om inbördeskriget 1918. *Svenska folkskolans vänners kalender* 122: 116–128.
- (2005) *Att ge röst: omvärld och identitet i några nyländska folkklivberättelser*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- (1988) *Karakteristik och värdering. Studier i finlandssvensk litteraturkritik 1916–1929*. Åbo: Åbo akademis förlag.
- Hyöty, Helena (2015) ”*Toiset rakastavat, toiset vihaavat.*” *Ilmari Kiannon tuotannon julkinen reseptio Suomessa*. Väitöskirjatutkimus. Acta Universitatis Ouluensis B, Humaniora 131. Oulu: Oulun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:9789526209623> (haettu 29.7.2024).
- Jauss, Hans Robert (1983) Kirjallisuushistoria kirjallisuustieteen haasteena. Teoksessa Nevala, Marja-Liisa (toim.) *Kirjallisuuden tutkimuksen menetelmiä*. Tietolipas 94. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura, 197–235.
- Jyttilä, Riitta (2015) Kuvittelun keinoin. Sodasta kertominen ja muistamisen mahdollisuus Katja Ketun romaanissa *Kättilö*. Teoksessa Parente-Čapková, Viola, Grönstrand, Heidi, Hapuli Ritva & Launis, Kati (toim.) *Nainen kulttuurissa, kulttuuri naisessa*. Turku: Turun yliopisto, 133–153.
- Kaarninen, Mervi & Markkola, Pirjo (2018) Perhe muuttuu sisällissodan näytämöksi. Teoksessa Melkas, Kukku & Löytty, Olli (toim.) *Toistemme viholliset? Kirjallisuus kohtaa sisällissodan*. Tampere: Vastapaino, 161–178.
- Kaihovirta, Matias (2015) *Oroliga inför framtiden. En studie av folkligt politiskt agerande bland bruksarbetarna i Billnäs ca 1900–1920*. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

- Kansanen, Pertti (2002) Bruhn, Karl. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sk:kg-006982> (haettu 29.7.2024).
- Karkulehto, Sanna, Saresma, Tuija, Harjunen, Hannele & Kantola, Johanna (2012) Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 25:4, 17–28.
- Kinnunen, Tiina (2018) Sisällissodan muistokulttuuri kylmän sodan jälkeen: uusvanhoja ja uusia tulkintoja. Teoksessa Tepora, Tuomas & Roselius, Aapo (toim.) *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. Suomentanut Kati Pitkänen. Helsinki: Gaudeamus, 335–357.
- Kivivuori, Kristiina (1963) Oolannin-neito. Teoksessa Jäntti, Yrjö A. (toim.) *Suomen sana: kansalliskirjallisuutemme valiolukemisto. 2, Bertel Appelberg – Einar Böök*. Porvoo: WSOY, 195–197.
- Krogerus, Tellervo (1988) *Anna-Maria Tallgren. Tutkimus kriitikontyöstä ja sen taustoista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kunnas, Maria-Liisa (1976) *Kansalaissodan kirjalliset rintamat eli kirjallista keskustelua vuonna 1918*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leskelä-Kärki, Maarit & Melkas, Kukku (2015) Raunioiden raivaajat ja jälleenrakentajat. Uuden vuosituhannen historiallinen romaani. Teoksessa Parente-Čapková, Viola, Grönstrand, Heidi, Hapuli Ritva & Launis, Kati (toim.) *Nainen kulttuurissa, kulttuuri naisessa*. Turku: Turun yliopisto, 109–131.
- Levón, Ellen Birgitta (1962) *Sigrid Backman*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lintunen, Tiina & Heimo, Anne (2021) Monisärmäinen punainen historia. 100 vuotta punaisten historiakulttuuria. *Ennen ja nyt – historian tietosanomat* 21:4, 30–55. <https://doi.org/10.37449/ennenjanyt.108036> (haettu 29.7.2024).
- Lival-Juusela, Maria (2024) *Ålandsjungfrun och kulturell glömska. Om Sigrid Backman och skildringen av samvetsfrågan under inbördeskriget. Historiska och litteraturhistoriska studier* 99, 15–44. <https://doi.org/10.30667/hls.141131> (haettu 25.9.2024).
- Lival-Lindström, Maria (2009) Mot ett eget rum. *Den kvinnliga bildningsromanen i Finlands svenska litteratur*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Lukács, Georg (1989 [1962]) *The Historical Novel (Der Historische Roman, 1937)*. London: Merlin Press. Translated from the German by Hannah and Stanley Mitchell.
- Malmio, Kristina (2005) *Ett skrattretande (för) fall: teatraliskt metaspråk, förströrelselittertur och den bildade klassen i Finland på 1910- och 1920-talen*. Helsingfors: Helsingfors universitet. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-10-2593-X> (haettu 29.7.2024).
- Martikainen, Elina (1995) *Kirjoitettu sota: sotadiskursseja suomalaisessa kaunokirjallisuudessa (1917–1995)*. Väitöskirjatutkimus. Acta Universitatis Tamperensis 1885. Tampere: Tampere University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9283-9> (haettu 29.7.2024).
- Mazzarella, Merete (1985) *Från Fredrika Runeberg till Märta Tikkanen: frihet och beroende i finlandssvensk kvinnolitteratur*. Helsingfors: Söderström.
- Naisten ääni* 01.12.1923, nro 22–23, 9 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/bindin-g/907828?page=9> (haettu 29.7.2024).

- Naisten ääni* 02.02.1924, nro 2, 8 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/907830?page=8> (haettu 29.7.2024).
- [Nohrström, Holger] H. N. (1913) En debuterande novellist. *Hufvudstadsbladet* 4.12.1913, 9–10. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1175705?page=9> (haettu 29.7.2024).
- Nyqvist, Yasmin (2021) Anna Bondestam som arbetarförfattare. En marknadsförings- och receptionsanalys. *Sammlaren. Tidskrift för forskning om svensk och annan nordisk litteratur* 142, 34–68. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1643763/FULLTEXT01.pdf> (haettu 29.7.2024).
- Ojajärvi, Jussi (2011) Yhteiskunnallisen kamppailun näyttämöt. Linnan—Smedsin *Tuntematon sotilas* ja vastaanotto. Teoksessa Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (toim.) *Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 41–85.
- Palmgren, Raoul (1983) *Kapinalliset kynät. Itsenäisyysajan työväenliikkeen kaunokirjallisuus I, Kaksi puoluekirjallisuutta ja muotovallankumous (1918–30)*. Porvoo: WSOY.
- Peltonen, Ulla-Maija (1996) *Punakapinan muistot: tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Väitöskirjatutkimus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 657. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Renman, Maria (2005) Lågmäld men tydlig civilisationskritik. *Astra nova* 87: 2, 26–31.
- Sainio, Venla (2001) Åkerman, Emma. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004613> (haettu 29.7.2024).
- Schildt, Runar (1917) *Rönnbruden och Pröfningens dag: två berättelser från Råfsbacka*. Helsingfors: Schildt. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi-fd2010-00000253> (haettu 29.7.2024).
- Sevänen, Erkki (1994) *Vapauden rajat. Kirjallisuuden tuotannon ja välityksen yhteiskunnallinen sääntely Suomessa vuosina 1918–1939*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Svedjedal, Johan (2009) Kritiska tankar. Om litteraturkritiken. Teoksessa Forslid, Torbjörn & Ohlsson, Anders (toim.) *Litteraturens offentlighet*. Lund: Studentlitteratur, 157–176.
- Tieteen termipankki. Kirjallisuudentutkimus: naiskirjallisuus. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:naiskirjallisuus> (haettu 14.2.2024).
- Tidigs, Julia (2014) *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Åbo: Åbo Akademis förlag. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-765-709-9> (haettu 29.7.2024).
- Tiirakari, Leeni (1997) *Taistelevat lukumallit. Minna Canthin teosten vastaanotto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Toftegaard Pedersen, Arne (2007) *Urbana odysseer. Helsingfors, staden och 1910-talets finlandssvenska prosa*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Warburton, Thomas (1984) *Åttio år finlandssvensk litteratur*. Helsingfors: Schildt.
- Varpio, Yrjö (2014) Castrén, Gunnar. *Biografiskt lexikon för Finland, elektronisk utgåva*. Svenska litteratursällskapet i Finland. URN:NBN:fi:sls-4661-1416928957267 (haettu 25.9.2024).
- Varpio, Yrjö (2010) Sisällissotaa käsitteleviä kaunokirjallisia teoksia. Teoksessa Haapala, Pertti & Hoppu, Tuomas (toim.) *Sisällissodan pikkujättiläinen. Toinen painos*. Helsinki: WSOY, 483–487.

Westerlund, Magnus (2006) Harhaanjohdetut torpparit ja isänmaalliset opiskelijat. Ruotsinkieliset suomalaiset ja vuoden 1918 sota. Teoksessa Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu (toim.) *Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 123–165.

Westö, Kjell (2019) Den bortträngda skulden och tvånget att tåga. En romanförfattares anteckningar om det finländska ödesåret 1918. *Historiska och litteraturhistoriska studier* 94, 157–174. <https://doi.org/10.30667/hls.86123> (haettu 29.7.2024).

Willner, Sven (1968) *Dikt och politik*. Helsingfors: Söderström & C:o.

Wrede, Johan (2014) Inbördeskriget i litteraturen. Teoksessa Ekman, Michel (toim.) *Finlands Svenska litteratur 1900–2012*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 70–81. <https://www.sls.fi/wp-content/uploads/mfiles/1758/1758.pdf> (haettu 29.7.2024).

Sigrid Backman's Civil War Novel *Ålandsjungfrun* in the Light of Contemporary Criticism

Sigrid Backman's *Ålandsjungfrun* ('Maiden of Åland') is an exceptional Civil War novel, because the author is a Finland-Swedish woman. In my article, I analyse the critical reception of *Ålandsjungfrun* and contextualise the work as part of (Finland-Swedish) Civil War literature as well as women's literature. Using an intersectional reading, I examine how the author's gender, class, and ethnicity emerge in the critical reception. Backman's sympathetic description of the losers defied not only the hegemonic discourse where the conflict was seen as the War of Liberation, but also her own minority group, as Finland-Swedes tend to downplay the number of those who fought in the Red Guards. In the reception of the novel emerged the conservative patriarchal horizon of expectations, in other words, the war was seen specifically as the War of Liberation and not as an internal conflict. The interpretations of the novel were rejected by diminishing the female writer's ability to describe the war. *Ålandsjungfrun* was published in 1919, which makes it the first novel in which the Reds are presented as independent actors. This red tradition has been continued by Anna Bondestam, Aili Nordgren, among others, and numerous other female writers in the 21st century.

KEYWORDS: FINLAND-SWEDISH LITERATURE, FINNISH CIVIL WAR, GENDER RESEARCH, RECEPTION THEORY, SIGRID BACKMAN